

Uitspraak

RECHTBANK 'S-GRAVENHAGE

Sector strafrecht

Meervoudige kamer

Parketnummer 09/751003-04

Datum uitspraak: 16 december 2010

Vonnis ex artikel 36e SR
(PROMIS)

Beslissing van de rechtbank 's-Gravenhage, rechtdoende in strafzaken, op de vordering ex artikel 36e van het Wetboek van Strafrecht van de officier van justitie ten aanzien van de veroordeelde:

[verdachte],
geboren te [geboorteplaats] op [geboortedatum] 1942,
thans uit anderen hoofde gedetineerd in de [penitentiaire inrichting]

1. Het onderzoek ter zitting.

De vordering is behandeld op de terechtzittingen van 28 augustus 2008 en 11 november 2010.

Namens de veroordeelde is op de terechtzittingen verschenen mr. J.P.A. van Schaik, advocaat te Veenendaal, die door de veroordeelde bepaaldelijk is gemachtigd hem ter terechtzitting te verdedigen en die op de vordering is gehoord.

De behandeling van de vordering is op de terechtzitting van 28 augustus 2008 geschorst voor het - op verzoek van de verdediging - door de officier van justitie te verrichten onderzoek naar nog bestaande administratie van de door veroordeelde gemaakte kosten bij de Banco del Gottardo in Lugano (Zwitserland) en voor het wisselen van conclusies van antwoord, repliek en dupliek.

2. De vordering.

2.1. Standpunt van de officier van justitie

De inleidende schriftelijke vordering van de officier van justitie strekt er toe dat de rechtbank het bedrag vaststelt waarop het door de veroordeelde wederrechtelijk verkregen voordeel als

bedoeld in artikel 36e, vierde lid, van het Wetboek van Strafrecht, wordt geschat en de veroordeelde de verplichting oplegt tot betaling aan de Staat van het geschatte voordeel tot een bedrag van € 2.225.544,59.

De officier van justitie heeft zich daarbij gebaseerd op het ambtsedige proces-verbaal "m.b.t. het ontnemen van wederrechtelijk verkregen vermogen" (1). De conclusie van dit proces-verbaal is, dat het door de veroordeelde totale wederrechtelijk verkregen voordeel uit leveringen van grondstoffen aan Irak maximaal (omgerekend van Nederlandse gulden in euro) € 2.225.544,59 bedraagt.

Ter terechtzitting van 28 augustus 2008 heeft de officier van justitie de vordering bij conclusie van eis gewijzigd in die zin, dat het wederrechtelijk verkregen voordeel wordt geschat op een bedrag van € 1.086.976,58, zijnde het voordeel dat de veroordeelde uit leveringen van TDG heeft verkregen, en dat de veroordeelde de verplichting wordt opgelegd genoemd bedrag aan de Staat te betalen. Bij de omrekening van de US dollar in euro is de officier van justitie uitgegaan van een gemiddelde van de wisselkoersen van de US dollar ten opzichte van de Nederlandse gulden in de jaren 1984 tot en met 1989, zoals deze zijn gepubliceerd op de website van de Nederlandse Bank.

Ter terechtzitting van 11 november 2010 heeft de officier van justitie gepersisteerd bij de vordering, zoals gewijzigd bij conclusie van eis op de terechtzitting van 28 augustus 2008.

2.2. Standpunt van de verdediging

Mr. Van Schaik heeft bij conclusie van antwoord op de terechtzitting van 11 november 2010 zich primair op het standpunt gesteld dat de vordering moet worden afgewezen, omdat de verdedigingsrechten zijn geschonden en er aldus sprake is van een oneerlijk proces in deze ontnemingszaak.

Daartoe is aangevoerd dat de officier van justitie schattenderwijs tot een vordering is gekomen zonder daarbij rekening te houden met aannemelijk te achten kosten, terwijl de verdediging wegens de detentie van de veroordeelde en de afwezigheid van enige administratie niet in staat is geweest om met een (tegen)begroting van de door veroordeelde gemaakte kosten te komen. Subsidiar is aangevoerd dat veroordeelde in de periode van 1984 tot en met 1987 300.000 tot 400.000 US dollar heeft verdiend en dat dit bedrag ziet op zijn totale verdiensten met betrekking tot de transacties van alle chemische middelen in die periode.

2.3. Reactie van de officier van justitie

Bij conclusie van repliek heeft de officier van justitie op de terechtzitting zich verzet tegen het primaire standpunt van de verdediging met verwijzing naar wetsgeschiedenis en jurisprudentie van de Hoge Raad. Daaruit kan volgens de officier van justitie worden afgeleid dat het op de weg van de veroordeelde ligt om aannemelijk te maken dat hij kosten heeft gemaakt, die in mindering moeten worden gebracht bij de bepaling van de omvang van het geschatte voordeel.

2.4. Oordeel van de rechtbank

Uit vaste rechtspraak van de Hoge Raad (2) volgt dat de wet noch jurisprudentie de rechter ambtshalve verplicht rekening te houden met kosten die de veroordeelde voor het plegen van het strafbare feit heeft gemaakt. Evenmin dwingt een rechtsregel de rechter ertoe ambtshalve

onderzoek te doen naar kostenposten van de veroordeelde. Het staat de rechter vrij om al dan niet rekening te houden met gemaakte kosten en ook in welke mate hij daarmee rekening wil houden. Het is aan de veroordeelde om aannemelijk te maken dat hij kosten heeft gemaakt en het komt ook voor zijn risico als hij niet in staat is de door hem gemaakte kosten gemotiveerd en door bescheiden gestaafd in te brengen tegen de berekening van het openbaar ministerie. De rechtbank verwerpt daarom het verweer van de verdediging.

3 Toepasselijk recht.

3.1. Ontnemingsmaatregel van toepassing op oorlogsmisdrijven?

De veroordeelde is bij onherroepelijk (3) arrest van het gerechtshof te 's-Gravenhage van 9 mei 2007 veroordeeld wegens - kort weergegeven - medeplegen van medeplichtigheid aan medeplegen van oorlogsmisdrijven, strafbaar gesteld in de artikelen 8 Wet Oorlogsstrafrecht juncto artikelen 47 en 48 van het Wetboek van Strafrecht.

De maatregel ter ontneming van het wederrechtelijk verkregen voordeel is in 1983 in het commune strafrecht ingevoerd met de Wet vermogenssancties (4). De eerste vraag die in dit verband moet worden beantwoord, is, of de ontnemingsmaatregel kan worden opgelegd ten aanzien van misdrijven, die in de Wet Oorlogsstrafrecht strafbaar zijn gesteld.

Artikel 91 van het Wetboek van Strafrecht voorziet erin dat de bepalingen van dat wetboek ook van toepassing zijn op feiten waarop bij andere wetten straf is gesteld, tenzij de wet anders bepaalt. Nu artikel 2 van de Wet Oorlogsstrafrecht (5) de grondslag vormt voor de toepasselijkheid van de bepalingen van het Wetboek van Strafrecht op misdrijven, die in de Wet Oorlogsstrafrecht strafbaar zijn gesteld, en voorts in dat wetsartikel of in andere artikelen van de Wet Oorlogsstrafrecht geen bepalingen zijn opgenomen die een uitzondering inhouden ten aanzien van de ontnemingsmaatregel, stelt de rechtbank vast dat de ontnemingsmaatregel kan worden opgelegd ten aanzien van oorlogsmisdrijven.

De rechtbank heeft vervolgens onderzocht welke formele en materiële wetgeving in deze procedure van toepassing is.

3.2. Materieel recht

Sinds 1983 is de ontnemingswetgeving twee keer gewijzigd, te weten in 1993 (6) en in 2003 (7).

De feiten waarvoor de veroordeelde bij genoemd arrest zijn veroordeeld, zijn gepleegd in de periode van 19 april 1984 tot en met 25 augustus 1988. Met de wetswijziging in 1993 is geen overgangsrecht vastgesteld door de wetgever. In de memorie van toelichting (8) schrijft de wetgever daarover:

"De voorgestelde wetswijzigingen verlangen naar het oordeel van de ondergetekende geen bijzondere overgangsbepalingen. (...) Voor wat betreft de materiële bepalingen geldt het voorschrift van artikel 1, tweede lid, van het Wetboek van Strafrecht. Dat houdt naar het oordeel van de ondergetekende in, dat met name het verruimde toepassingsbereik van artikel 36e Sr, enerzijds in het tweede lid ter zake van voordeel verkregen door middel van of uit de

baten van soortgelijke feiten en anderzijds in het derde lid ter zake van het wederrechtelijk voordeel dat ook op enigerlei andere wijze is verkregen - niet met terugwerkende kracht toepassing kan krijgen (...)."

Vanaf 1983 tot 1 maart 1993 diende bij een ontnemingsmaatregel een vervangende hechtenis van ten hoogste zes maanden te worden vastgesteld. Vanaf 1 maart 1993 tot 1 september 2003 diende bij een ontnemingsmaatregel een vervangende hechtenis van ten hoogste zes jaren te worden vastgesteld. Met ingang van 1 september 2003 is de vervangende hechtenis bij de ontnemingsmaatregel vervallen.

Met de wetswijziging in 2003 heeft de wetgever in artikel V een overgangsbepaling vastgesteld. In de memorie van toelichting (9) schrijft de wetgever daarover:

"Artikel I betreft aanpassingen van het materiële strafrecht. Deze worden beheerst door artikel 1 Sr. Dat impliceert dat de aanpassing van artikel 24d, voor zover van belang, ook relevant kan zijn voor strafbare feiten die voorafgaand aan het in werking treden van het onderhavige wetsvoorstel zijn begaan, dat gedeeltelijke betalingen hun vertaling kunnen vinden in verlaging van een vastgestelde vervangende hechtenis door de strafrechter, is immers een verandering ten gunste van de veroordeelde. Overigens kan ook uit het in werking treden van artikel 577b WvSv. worden afgeleid dat betalingsverplichtingen, - ook die zijn opgelegd voorafgaand aan deze wet - op deze voet voor verlaging in aanmerking komen. Artikel 577b is een formeel strafrechtelijke bepaling die onmiddellijk ten aanzien van alle reeds opgelegde maatregelen kan worden toegepast.

De aanpassing van artikel 36e Sr. kan als een verandering ten nadele van de verdachte worden gekarakteriseerd. Nu is de strafrechter volgens rechtspraak van de Hoge Raad gehouden op het moment van het opleggen van de betalingsverplichting rekening te houden met de betalingsmogelijkheden van de veroordeelde. Dat impliceert dat deze aanpassing geen betekenis heeft voor de ontnemingsmaatregel die is gebaseerd op een strafbaar feit, dat voorafgaand aan de inwerkingtreding van dit wetsvoorstel is gepleegd."

Bij zijn arrest van 24 april 2007¹⁰ heeft de Hoge Raad beslist dat " (...) In een uitzondering voor zaken waarin een betalingsverplichting is opgelegd ter ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel ter zake van feiten die zijn gepleegd vóór 1 maart 1993, zoals te dezen het geval is, is in de tekst van de overgangsbepalingen niet voorzien. Ook de wetsgeschiedenis biedt daarvoor geen aanknopingspunt. Het vervallen van de vervangende hechtenis met ingang van 1 september 2003 moet worden aangemerkt als verandering in de wetgeving als bedoeld in artikel 1, tweede lid, Sr. Het na 1 september 2003 geldende recht moet als gunstiger voor de betrokkene worden aangemerkt, aangezien het bevel tot vervangende hechtenis niet meer kan worden gegeven. Aan art. 1 Sr kan dus niet, zoals het middel wil, worden ontleend dat de regeling van de voorlopige hechtenis zoals deze voordien gold, moet worden toegepast."

Op grond van de wetsgeschiedenis en genoemd arrest van de Hoge Raad is de rechtbank van oordeel dat in deze zaak de oude bepaling van artikel 36e lid 1 van het Wetboek van Strafrecht van toepassing is, zoals deze heeft gegolden tot 1 maart 1993¹¹, zijnde de voor de veroordeelde meest gunstige bepaling in de zin van artikel 1, tweede lid, van het Wetboek van Strafrecht, maar zonder vaststelling van vervangende hechtenis.

Dit oordeel brengt met zich dat uitsluitend het geschatte voordeel dat door middel van of uit de bewezenverklarde strafbare feiten is verkregen, kan worden ontnomen en dat het causaal verband tussen die feiten en het wederrechtelijk verkregen voordeel moet kunnen worden bewezen.

3.3. Formeel recht

In het algemeen geldt voor strafvorderlijke bepalingen dat zij na wijziging onmiddellijke werking hebben, zoals is bepaald in artikel 1 van het Wetboek van Strafvordering, tenzij overgangsrecht daarop een uitzondering maakt. In een ontnemingszaak heeft de Hoge Raad geoordeeld (12) dat redelijke uitleg van een passage uit de memorie van toelichting meebrengt dat de wetgever heeft beoogd de nieuwe procedurele bepalingen eerst van toepassing te doen zijn op strafzaken die op of na de datum van inwerkingtreding van de wet in eerste aanleg aanhangig zijn gemaakt.

Tot de aanpassing van de ontnemingswetgeving in 1993 kon de ontnemingsmaatregel uitsluitend bij veroordeling wegens een strafbaar feit in een strafzaak als vermogenssanctie worden opgelegd. Vanaf 1 maart 1993 is een afzonderlijke ontnemingsprocedure dwingendrechtelijk voorgeschreven. De ontnemingswetgeving is in 2003 laatstelijk gewijzigd. De strafzaak tegen de veroordeelde is in 2005 in eerste aanleg aanhangig gemaakt. Dat betekent dat de huidige strafvorderlijke regeling van de ontnemingsprocedure van toepassing is en dat de ontnemingsvordering bij afzonderlijke procedure aanhangig moet zijn gemaakt, zoals in deze zaak is gebeurd.

4. Ontvankelijkheid van de officier van justitie in de vordering.

Nu de huidige strafvorderlijke regeling van de ontnemingsprocedure van toepassing is in deze zaak en de ontnemingsvordering bij afzonderlijke procedure aanhangig is gemaakt, is de officier van justitie in zoverre ontvankelijk in de vordering. De rechtbank heeft vervolgens onderzocht of de officier van justitie ook overigens ontvankelijk is in de vordering.

In de strafzaak van de veroordeelde hebben de officieren van justitie ter terechtzitting van de rechtbank op 7 december 2005 het voornemen tot het aanhangig maken van een ontnemingsvordering kenbaar gemaakt (13), zoals is vereist op grond van artikel 311, eerste lid, van het Wetboek van Strafvordering.

Artikel 511b, eerste lid, van het Wetboek van Strafvordering stelt de eis dat uiterlijk twee jaar na de uitspraak in eerste aanleg de vordering aanhangig moet zijn gemaakt.

De rechtbank heeft op 23 december 2005 vonnis gewezen in de strafzaak van de veroordeelde. De officier van justitie heeft op 11 december 2007 de vordering uitgebracht. De vordering is daarmee tijdig gedaan en de rechtbank acht de officier van justitie dan ook overigens ontvankelijk in de vordering.

5. Grondslag van de vordering.

Het gerechtshof te 's-Gravenhage heeft ten laste van de veroordeelde bewezenverklaard - zakelijk weergegeven - dat hij zich aan medeplegen van medeplichtigheid aan medeplegen

ter zake van oorlogsmisdrijven schuldig heeft gemaakt - feiten 1 subsidiair en 2 van de tenlastelegging - bestaande de oorlogsmisdrijven uit het inzetten van chemische strijdmiddelen tegen personen die zich bevonden op of omstreeks:

1. 5 juni 1987 te Zewa, gelegen in Irak;
2. 16 maart 1988 te Halabja, gelegen in Irak;
3. 3 mei 1988 te Goktapa (Gukk Tapah), gelegen in Irak;
4. 11 april 1987 te Khorramshar, gelegen in Iran;
5. 16 april 1987 te Alut, gelegen in Iran;
6. 28 juni 1987 te Sardasht, gelegen in Iran;
7. 28 juni 1987 te Rash Harmeh, gelegen in Iran;
8. 22 juli 1988 te Zardeh, gelegen in Iran;
9. 2 augustus 1988 te Oshnaviyeh, gelegen in Iran;

en bestaande het medeplegen van medeplichtigheid aan medeplegen van die oorlogsmisdrijven uit het op tijdstippen in de periode van 19 april 1984 tot en met 25 augustus 1988 opzettelijk leveren van thiodiglycol (TDG) bestemd voor de productie van mosterdgas aan (de Republiek van) Irak.

De rechtbank neemt als grondslag van de vordering in aanmerking voornoemde bewezenverklarde feiten.

Op grond van het onderzoek ter terechtzitting is de rechtbank van oordeel dat de veroordeelde door middel van hiervoor genoemde strafbare feiten wederrechtelijk voordeel heeft verkregen.

6. De berekening van het wederrechtelijk verkregen voordeel.

6.1. Bewijsmiddelen

De rechtbank grondt haar overtuiging dat de veroordeelde vorenbedoeld voordeel heeft verkregen op de hierna te vermelden wettige bewijsmiddelen (14) en ontleent aan de inhoud daarvan tevens de schatting van bedoeld voordeel.

6.2. Causaal verband

Toepassing van de oude bepaling van artikel 36e van het Wetboek van Strafrecht leidt er toe dat uitsluitend het geschatte wederrechtelijk verkregen voordeel voortvloeiende uit de leveringen van TDG, waarvan mosterdgasmunitie is vervaardigd, die bij de negen bewezenverklarde chemische wapenaanvallen is ingezet, kan worden ontnomen. Om dat voordeel te kunnen schatten, dient het causaal verband tussen de leveringen van de TDG en die aanvallen te worden bewezen. Hiervoor is van belang:

- de hoeveelheid TDG die in totaal is geleverd aan het Iraakse regime (6.3.);
- de hoeveelheid TDG die de veroordeelde in totaal heeft geleverd aan het Iraakse regime (6.3.);
- de totale hoeveelheid geproduceerde mosterdgasmunitie (6.4.);
- de hoeveelheid mosterdgasmunitie die bij de aanvallen is ingezet (6.5.); en

- de hoeveelheid TDG die benodigd is voor mosterdgasmunitie (6.6.).

6.3. Totale hoeveelheid geleverde TDG en totale hoeveelheid door veroordeelde geleverde TDG

De rechtbank bezigt in de eerste plaats het arrest van het gerechtshof te 's-Gravenhage van 9 mei 2007 (hierna: het arrest) als bewijsmiddel voor de berekening van het geschatte wederrechtelijk verkregen voordeel. Ook zal verwezen worden naar de vindplaatsen in het vonnis van deze rechtbank van 23 december 2005 (hierna: het vonnis).

Het hof is er bij de bewezenverklaring (15) van uitgegaan dat de veroordeelde in de periode gelegen tussen medio 1985 en februari 1988 in ieder geval 1116 ton TDG daadwerkelijk aan Irak heeft geleverd. Deze hoeveelheid is gerelateerd in het "Proces-verbaal m.b.t. de leveranties van diverse chemicaliën aan Irak" en betreft een totale hoeveelheid uit 20 leveringen.(16) Daarbij heeft het hof bewezen geacht dat de veroordeelde ten minste 1116 ton TDG heeft geleverd aan het Iraakse regime nadat leveranties van anderen in de loop van 1984 werden beëindigd.(17)

Deskundige [GI] stelt in zijn rapport (18) vast dat er volgens de 1995 FFCD in de jaren tachtig van de vorige eeuw een hoeveelheid van totaal 3225 ton TDG is geïmporteerd door Irak. Daarvan zou 1400 ton TDG zijn geleverd door de veroordeelde. Hoewel de rechtbank op grond van de bewezenverklaring van het hof die hoeveelheid bij de berekening buiten beschouwing zal laten, gaat zij bij de bepaling van de totale voorraad geïmporteerde TDG door Irak wel uit van die 3225 ton.

Op grond van het voorgaande stelt de rechtbank vast dat er door de veroordeelde in de bewezenverklaarde periode een hoeveelheid van totaal 1116 ton TDG is geleverd aan het Iraakse regime.

6.4. Totale hoeveelheid geproduceerde mosterdgasmunitie

Deskundige [GI] (19) heeft op basis van UNSCOM gegevens berekend hoeveel H-munitie (20) onder het chemische wapenprogramma van Irak vanaf 1981 tot en met 1990 is gevuld:

Aantal type 250 bommen	7.100
Aantal type 500 bommen	10.390
Aantal 155mm Artillerie granaten	69.850

6.5. Hoeveelheid ingezette mosterdgasmunitie bij de aanvallen

De rechtbank baseert de berekening van de hoeveelheid mosterdgasmunitie die bij de aanvallen is ingezet op de verklaringen van getuigen. Uit die verklaringen kan niet worden afgeleid dat er bij aanvallen ook mosterdgasgranaten zijn gebruikt. De met mosterdgas gevulde granaten laat de rechtbank daarom bij deze berekening buiten beschouwing.

Gelet op de in getuigenverklaringen genoemde typen vliegtuigen, gaat de rechtbank ervan uit dat er per vliegtuig gemiddeld twee mosterdgasbommen zijn afgeworpen. Het gaat bij deze vliegtuigen - behalve, zoals hierna zal blijken, éénmaal een grote bommenwerper, de TU-22 - steeds om jachtbommenwerpers. Het is een feit van algemene bekendheid dat

jachtbommenwerpers slechts een beperkt aantal bommen mee kunnen voeren.

6.5.1. Mosterdgasaanval op 5 juni 1987 te Zewa, gelegen in Irak

Getuige [G 128] (21) herinnert zich dat er die dag vijf vliegtuigen waren die in V-formatie vlogen. Een vliegtuig vloog laag over het dal van Zewa en wierp twee of drie chemische bommen af. De andere vliegtuigen wierpen bommen af in de hoger gelegen gebieden om Zewa.

Getuige [G 134] (22) bevond zich ten tijde van het bombardement op de basis. Het waren zes vliegtuigen. Twee vliegtuigen wierpen gelijktijdig chemische bommen af, terwijl de andere vliegtuigen rondvlogen. Het waren Mig's en Sukhoi, Russische vliegtuigen die door de Irakezen werden gebruikt.

Op grond van deze verklaringen stelt de rechtbank vast dat er door twee vliegtuigen elk twee bommen zijn afgeworpen, zodat er in totaal vier bommen zijn afgeworpen boven Zewa.

6.5.2. Mosterdgasaanval op 16 maart 1988 te Halabja, gelegen in Irak

Getuige [G 16] (23) is tijdens de aanval op 20 kilometer afstand van Halabja aanwezig geweest en heeft met zijn verreijkijker Iraakse Sukhoi- en Mig-toestellen gezien in formaties van vier.

Getuige [G 1] (24) woonde in Halabja en zag dat er acht vliegtuigen aan kwamen vliegen. Nadat de twee voorste vliegtuigen ballonnen hadden gelost, zag hij dat zes vliegtuigen bommen dropten. Hij telde dat er acht bommen werden gedropt door een bommenwerper en zag daarna een tweede formatie van acht vliegtuigen aankomen. Uit deze tweede formatie werden chemische bommen op de stad gedropt.

Getuige [G 121] (25) zag door zijn verreijkijker dat er acht vliegtuigen op de stad Halabja kwamen af vliegen. Ze vlogen één keer over de stad en begonnen toen met een serie bombardementen. De bommen vielen in de stad en bevatten chemische stoffen.

Hoewel getuige [G 120] (26), die zich in de commandokamer van de Iraakse strijdkrachten bevond, heeft verklaard dat er op 16 maart 1988 ten minste 33 (jacht)bommenwerpers zijn ingezet - te weten 16 Sukhoi-22 jachtbommen-werpers,

16 Mirage jachtbommenwerpers en één TU-22 bommenwerper - , blijkt uit die verklaring ook dat er met die vliegtuigen twee luchtaanvallen boven Halabja zijn uitgevoerd. De eerste betrof een aanval met conventionele bommen en de tweede een aanval met chemische bommen.

Op grond van de verklaringen van getuigen [G 16], [G 1] en [G 121] - in onderling verband bezien - en voorts die verklaringen bezien in verband met de verklaring van getuige [G 120], stelt de rechtbank vast dat er ten minste door acht vliegtuigen elk twee mosterdgasbommen zijn afgeworpen, zodat er in totaal 16 mosterdgasbommen zijn geworpen op Halabja. Daarbij neemt de rechtbank in aanmerking - zoals eerder overwogen - dat het een feit van algemene bekendheid is dat jachtbommenwerpers een beperkte hoeveelheid bommen met zich mee kunnen voeren.

6.5.3. Mosterdgasaanval op 3 mei 1988 te Goktapa (Gukk Tapah), gelegen in Irak

Getuige [G 99] (27) woonde tijdens de aanval in Goktapa. De getuige zag vier gevechtsvliegtuigen uit de richting van Kirkuk vliegen. De getuige hoorde chemische bommen ontploffen en zag daarna dat de vier gevechtsvliegtuigen gelijk daarna weer wegvlogen richting Kirkuk.

Getuige [G 98] (28) woonde tijdens de aanval in Goktapa en zag vier vliegtuigen drie keer

over het dorp vliegen. De vierde keer wierpen ze hun chemische bommen af. Op grond van deze verklaringen stelt de rechtbank vast dat er door vier vliegtuigen ten minste elk twee bommen zijn afgeworpen, zodat er in totaal acht bommen zijn geworpen op Goktapa.

6.5.4. Mosterdgasaanval op 11 april 1987 te Khorramshar, gelegen in Iran

Getuige [G 109] (29) hoorde in Khorramshar rond middernacht vier explosies. Hij begreep dat het een chemische aanval betrof en is naar het dak gelopen om daar onder de douche te gaan staan. Het water was daar echter afgesloten. Toen hij beneden onder de douche stond, merkte hij dat hij niets meer kon zien. Kort daarna is hij bewusteloos geraakt.

Getuige [G 110] (30) hoorde op 11 april 1987 in Khorramshar een explosie.

Het geluid was gedempt. Daarna zag hij witte rook en rook hij de geur van knoflook.

De getuige is door de rook gelopen en raakte buiten bewustzijn. Doktoren vertelden de getuige dat deze was blootgesteld aan mosterdgas.

Op grond van deze verklaringen stelt de rechtbank vast dat er vier bommen zijn geworpen op Khorramshar.

6.5.5. Mosterdgasaanval op 16 april 1987 te Alut, gelegen in Iran

Getuige [G 67] (31) werkte op de dag van de aanval op Alut op het landbouwveld van zijn vader toen hij drie vliegtuigen uit de richting van Irak zag aankomen. Ze gooiden chemische bommen, maakten een draai in de richting van Sardasht en vlogen terug in de richting van Irak. In zijn omgeving zijn vier bommen gevallen. Verderop zijn er nog drie gevallen.

Getuige [G 68] (32) was niet thuis toen het dorp Alut werd gebombardeerd. Hij hoorde bomexplosies uit de richting van Alut. Toen hij terug naar Alut is gegaan, bleken er zeven chemische bommen afgeworpen te zijn rondom zijn huis.

Op grond van deze verklaringen stelt de rechtbank vast dat er zeven bommen zijn geworpen op Alut.

6.5.6. Mosterdgasaanvallen op 28 juni 1987 te Sardasht en te Rash Harmeh, beide plaatsen gelegen in Iran

Getuige [G 13] (33) was vlak voor de aanval aan het werk in het ziekenhuis van Sardasht. De getuige zag vier vliegtuigen en hoorde doffe knallen. In de binnenstad van Sardasht kwamen drie chemische bommen neer.

Getuige [G 58] (34) hoorde vliegtuigen overvliegen, rook de geur van knoflook en zag twee vliegtuigen die in de richting van Irak vlogen. Kort na de aanval heeft de getuige zes bominslagen gezien. Vier daarvan in Sardasht en twee in Rash Harmeh, twee kilometer van Sardasht.

Op grond van deze verklaringen stelt de rechtbank vast dat er ten minste vier bommen op Sardasht en twee bommen op Rash Harmeh zijn geworpen.

6.5.7. Mosterdgasaanval op 22 juli 1988 te Zardeh, gelegen in Iran

Getuige [G 65] (35) rook bij het naderen van de stad Zardeh een geur van kruiden. Van anderen heeft de getuige gehoord dat er negen bommen waren geworpen op drie verschillende locaties.

Getuige [G 62] (36) bevond zich tijdens de aanval thuis in Zardeh. De getuige zag dat er twee vliegtuigen overvlogen. Die vliegtuigen kwamen terug, maakten een soort duikvlucht en

wierpen chemische bommen af. De getuige hoorde verschillende explosies. Later begreep de getuige dat er negen bommen waren gevallen.

Getuige [G 63] (37) bevond zich tijdens het bombardement in Zardeh. Hij zag twee vliegtuigen en hoorde daarna het geluid van negen explosies. Op drie verschillende plekken was in het dorp gebombardeerd met chemische bommen.

Op grond van deze verklaringen stelt de rechtbank vast dat er door twee vliegtuigen in totaal negen bommen zijn geworpen op Zardeh.

6.5.8. Mosterdgasaanval op 2 augustus 1988 te Oshnaviyeh, gelegen in Iran

Getuige [G 71] (38) hoorde vanuit de buitenwijken van Oshnaviyeh het geluid van vliegtuigen en de bommen die geworpen werden. Getuige [G 69] (39) was in Oshnaviyeh aan het werk op de boerderij en hoorde twee explosies, een naast de rivier en een achter de tuin ongeveer 100 meter bij de getuige vandaan. Hij rook een walgelijke geur.

Op grond van deze verklaringen stelt de rechtbank vast dat er twee bommen zijn geworpen op Oshnaviyeh.

6.5.9. Conclusie

Het bovenstaande leidt tot de volgende conclusie met betrekking tot de totale hoeveelheid gebruikte mosterdgasbommen:

Plaats aanval / Aantal afgeworpen bommen

Plaats aanval	Aantal afgeworpen bommen
Zewa	4
Halabja	16
Goktapa	8
Khorramshar	4
Alut	7
Sardasht en Rash Harmeh	6
Zardeh	9
Oshnaviyeh	2
Totaal	56

De rechtbank concludeert derhalve dat er bij de negen bewezenverklaarde aanvallen in totaal ten minste 56 bommen zijn ingezet. Daarbij merkt de rechtbank op dat ten gunste van de veroordeelde van een minimale berekening is uitgegaan. Voorts gaat de rechtbank er ten voordele van de veroordeelde van uit dat bij deze aanvallen steeds de lichtere bommen van het type 250 zijn afgeworpen, nu uit de bewijsmiddelen niet valt af te leiden welk type bom is ingezet. Bovendien worden ten gunste van de veroordeelde de hierna te noemen hoeveelheden en bedragen naar beneden dan wel naar boven afgerond.

6.6. Berekening hoeveelheid ingezette TDG

Deskundige [GI] heeft op de terechtzitting in hoger beroep over de verhouding tussen TDG en mosterdgas onder meer verklaard dat wanneer er een batch was van 1000 kilo (de rechtbank

begrijpt: 1000 kilogram ofwel 1 ton TDG) en er 5 liter in één granaat werd gedaan, men 200 granaten kon vullen (40).

De verhouding TDG - granaten: 1 ton TDG = 200 granaten.

$$\frac{69.850 \text{ (totale hoeveelheid gevulde granaten)}}{200 \text{ (hoeveelheid granaten per ton TDG)}} = 349,25 \text{ ton TDG gebruikt voor granaten}$$

$$\begin{array}{r} 3225 \text{ ton (totale geïmporteerde TDG voorraad)} \\ 349,25 \text{ ton (TDG gebruikt voor granaten)} \end{array} -$$

$$2875,75 \text{ ton}$$

2875 ton TDG in voorraad beschikbaar voor bommen

Bij de berekening van de hoeveelheid gevulde bommen, rekent de rechtbank met de type 250 bom als rekeneenheid. De rechtbank schat de verhouding van die lichtere type 250 bom ten opzichte van de type 500 bom 2 op 1. Van de type 500 bommen waren er totaal 10.390 gevuld; dit is rekenkundig dus $2 \times 10.390 = 20.780$ type 250 bommen.

Hoeveelheid gevulde bommen:

7.100 (type 250 bom)

20.780 (omgerekende hoeveelheid type 500 bommen)

+

Totaal: 27.880 bommen.

2875 (totale hoeveelheid TDG voor bommen)

27.880 (totale hoeveelheid gevulde bommen) = 0,103120516 ton TDG per bom

56 bommen \times 0,103120516 ton = 5,774748896 ton TDG gebruikt bij de aanvallen, afgerond 5,77 ton

6.7. Berekening van de winst en de kosten

Deel van winst en kosten betreffende de bij de bewezenverklarde aanvallen gebruikte TDG:

$$\begin{array}{r} 5,77 \text{ ton (bij de aanvallen gebruikte TDG)} \\ 1116 \text{ ton (totaal geleverde TDG aan Irak)} \end{array} = 0,00517025$$

Uit het proces-verbaal "m.b.t het ontnemen van wederrechtelijk verkregen vermogen" (41) leidt de rechtbank af dat de veroordeelde voor de levering van 1116 ton TDG een brutowinst

van \$ 1.066.211,35 heeft behaald. In dit proces-verbaal is tevens rekening gehouden met kosten die door de veroordeelde zijn gemaakt voor de levering van 1116 ton TDG.

De bankkosten zijn berekend op \$ 31.411,38 en de commissie die de veroordeelde aan de heer [G 92] was verschuldigd, is berekend op \$ 32.500,42

De rechtbank hanteert voor de overige kosten, te weten:

- oprichtingskosten (de kosten die gemoeid waren met de oprichting van de bedrijven [Bedrijf 5] en [Bedrijf 6]);

- kantooradministratiekosten; en

- transportkosten;

een percentage van 6,5 % van de bruto winst = \$ 69.303,74.

$\$ 1.066.211,35 \times 0,00517025 = \$ 5.512,58$ bruto winst gebruikte TDG

bankkosten	\$ 31.411,38	$\times 0,00517025$	= \$ 162,40
commissie Tanaka	\$ 32.500	$\times 0,00517025$	= \$ 168,03
overige kosten	\$ 69.303,74	$\times 0,00517025$	= \$ 358,32
<hr/>			
totale kosten gebruikte TDG			= \$ 688,75 +

Bruto winst gebruikte TDG	\$ 5.512,58		
Kosten	\$ 688,75		
	<hr/>		
..	\$ 4.823,83	netto winst gebruikte TDG	

6.8. In welk valuta wordt het voordeel geschat en tegen welke wisselkoers?

De Hoge Raad heeft in zijn arrest van 13 juli 2010, LJN: BL1454, geoordeeld dat de valuta en het bedrag waarin de betalingsverplichting ter ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel in euro's moet worden vastgesteld.

De rechtbank sluit bij de omrekening van de US dollar in euro aan bij het huidige artikel 36e van het Wetboek van Strafrecht. Op grond van het vierde lid van dit wetsartikel kunnen voorwerpen worden geschat op de marktwaarde op het tijdstip van de beslissing.

De rechtbank stelt als tijdstip van de beslissing vast de datum waarop de vordering laatstelijk is behandeld op de terechtzitting, te weten 11 november 2010. Bij de omrekening hanteert de rechtbank derhalve de wisselkoers van de US Dollar ten opzichte van de euro op 11 november 2010: 1 US dollar = € 0,7242178447.

6.9. Schatting wederrechtelijk verkregen voordeel

Op grond van het voorgaande is de rechtbank van oordeel dat het door de veroordeelde wederrechtelijk verkregen voordeel kan worden geschat op:

$\$ 4.823,83 \times 0,7242178447 = € 3.493,00$. (afgerond)

6.10. Voorwaardelijk gevoerd draagkrachtverweer

Mr. Van Schaik heeft namens de veroordeelde subsidiair en onder voorwaarde een draagkrachtverweer gevoerd. Die voorwaarde houdt in dat de raadsman dit verweer handhaaft doch uitsluitend voor zover de rechtbank de berekening van het geschatte wederrechtelijk verkregen voordeel baseert op de totale hoeveelheid TDG die door veroordeelde is geleverd aan het Iraakse regime.

Nu de rechtbank bij de berekening van het geschatte wederrechtelijk verkregen voordeel de TDG die bij de bewezenverklaarde mosterdgasaanvallen is gebruikt tot uitgangspunt heeft genomen, is de voorwaarde van de raadsman niet vervuld en kan de bespreking van het draagkrachtverweer achterwege blijven.

6.11. Betalingsverplichting

Nu de rechtbank ook overigens geen reden ziet om het bedrag te matigen, zal zij aan de veroordeelde de verplichting opleggen tot betaling van € 3.493,00 aan de Staat ter ontneming van het wederrechtelijk verkregen voordeel.

7. De toepasselijke wetsartikelen.

De op te leggen maatregel is gegrond op artikel 36e en 36e (oud) van het Wetboek van Strafrecht.

8. De beslissing.

De rechtbank,

- stelt het bedrag waarop het door de veroordeelde wederrechtelijk verkregen voordeel wordt geschat vast op € 3.493,00;

- legt de veroordeelde de verplichting op tot betaling van € 3.493,00 aan de Staat ter ontneming van het wederrechtelijk verkregen voordeel.

Dit vonnis is gewezen door

mr. R.A.C. van Rossum, voorzitter,

mrs Y.J. Wijn Nobel-van Erp en J.R.G. Jofriet, rechters,

in tegenwoordigheid van mr. M. Gest, griffier,

en uitgesproken ter openbare terechtzitting van deze rechtbank van 16 december 2010.

mr. Jofriet is buiten staat dit vonnis mede te ondertekenen.

en ondertekend door [()], inspecteur van politie, als financieel rechercheur werkzaam bij het Korps landelijke politiediensten, Dienst Nationale Recherche, Unit Midden Nederland, resultaatgebied Internationale misdrijven.

2 Onder andere de arresten van 30 oktober 2001, NJ 2002; 29 juni 2004, JOW 2005, 23; 10 mei 2005,

LJN: AT1805 en 28 september 2010, LJN: BM6834.

3 Het cassatieberoep tegen deze uitspraak is door de Hoge Raad op 30 juni 2009 verworpen. Bij beslissing van 20 juli 2010 heeft het Europees Hof voor de rechten van de mens de klachten van de veroordeelde betreffende zijn berechting ongegrond bevonden.

4 Wet van 31 maart 1983, Stb. 1983, 153 (inwerkingtreding 1 mei 1983).

5 Zoals het wetsartikel vanaf 1 augustus 1952 tot 1 januari 1991 en vanaf 1 januari 1991 tot 1 oktober 2003 heeft gegolden.

6 Wet van 10 december 1992, Stb. 1993, 11 (inwerkingtreding 1 maart 1993).

7 Wet van 8 mei 2003, Stb. 2003, 202 (inwerkingtreding 1 september 2003).

8 Tweede Kamer 1989-1990, 21504, nr. 3.

9 Tweede Kamer 2001-2002, 28079, nr. 3.

10 Hoge Raad, 24 april 2007, r.o. 4.3. en 4.4., NJ 2007, 265, LJN: AZ4724.

11 Bij een rechterlijke uitspraak waarbij iemand wegens een strafbaar feit wordt veroordeeld, kan hem de verplichting worden opgelegd tot betaling aan de staat van een geldbedrag ter ontneming van het geschatte voordeel dat hij door middel van of uit dat strafbare feit heeft verkregen. Onder voordeel is besparing van kosten begrepen.

12 Hoge Raad, 11 oktober 1994, NJ 1995, 156, LJN: ZD1093.

13 Proces-verbaal ter terechtzitting in eerste aanleg van 21 november 2005 tot en met 23 december 2005.

14 Wanneer hierna wordt verwezen naar een proces-verbaal, wordt - tenzij anders vermeld - bedoeld een ambtsedig proces-verbaal, opgemaakt in de wettelijke vorm door een of meer daartoe bevoegde opsporingsambtenaren van het Landelijke korps politiediensten (KLPD), Dienst Nationale Recherche. Tussen haakjes staan vermeld de vindplaatsen in het KLPD-dossier (RL5009) en/of het dossier van de rechter-commissaris (RC-dossier), behorende bij de strafzaak van de veroordeelde. Wanneer hierna wordt verwezen naar een geschrift wordt - tenzij anders vermeld - bedoeld een niet bij ambtsedig proces-verbaal opgemaakte getuigenverklaring die deel uitmaakt van het KLPD-dossier.

15 Arrest, rechtsoverweging 12.2.3, pagina 48.

16 "Proces-verbaal m.b.t. de leveranties van diverse chemicaliën aan Irak", F90, pagina 111.

17 Arrest, rechtsoverweging 12.5., pagina 51.

18 Deskundigenverslag, zijnde het op 10 november 2005 door [GI] uitgebrachte rapport "TDG verbruik [verdachte]" (hierna: Rapport [GI]), Aanvulling arrest, bewijsmiddel 67, pagina 102.

19 Rapport [GI], Aanvulling arrest bewijsmiddel 67, pagina 105 t/m 107 en vonnis punt 12.33., pagina 76..

20 H munitie is mosterdgasmunitie, Rapport [GI], Aanvulling arrest bewijsmiddel 67, pagina 100 en vonnis punt 12.33., pagina 73.

21 Een geschrift, zijnde de verklaring van [G 128] van 19 juni 2004, Aanvulling arrest, bewijsmiddel 16, pagina 28 (H90a - pagina 78 tot en met 95) en vonnis punt 12.42., pagina 84.

22 Een geschrift, zijnde de verklaring van [G 134] van 5 mei 2003, Aanvulling arrest, bewijsmiddel 17, pagina 29 (H90a - pagina 203 tot en met 209) en vonnis punt 12.49., pagina 86.

23 Een proces-verbaal van verhoor van getuigen [G 16], [G 8] [G 10] en [G 9] in de zaak tegen [verdachte], op 14 juni 2005, 15 juni 2005 en 16 juni 2005, opgemaakt en ondertekend door mr. P. Oskam, rechter-commissaris belast met de behandeling van strafzaken in de rechtbank 's-Gravenhage, en F.A.M. Vreeswijk, griffier, welk proces-verbaal onder meer inhoudt de tegenover de rechter-commissaris voornoemd afgelegde verklaring van [G 16], Aanvulling arrest, bewijsmiddel 18, pagina 30 (G16.I - pagina 791 tot en met 797 en RC-dossier pagina 108 tot en met 134) en vonnis punt 12.54., pagina 88.

24 Een door het KLPD opgemaakt proces-verbaal van verhoor van getuige [G 1] van 17 juni 2004, Aanvulling arrest, bewijsmiddel 19, pagina 30 en 31 (G1 - pagina 001 tot en met 007) en vonnis punt 12.55., pagina 89.

25 Een geschrift, zijnde de verklaring van getuige [G 121] van 2 mei 2001 opgemaakt door Belgische opsporingsambtenaren, Aanvulling arrest, bewijsmiddel 24, pagina 35 en 36 (H46a - pagina 1 tot en met 11) en vonnis punt 12.69., pagina 96.

26 Een geschrift, zijnde de verklaring van getuige [G 120] van 28 januari 2001 opgemaakt door Belgische opsporingsambtenaren, Aanvulling arrest, bewijsmiddel 12, pagina 24 en 25 (H46a - pagina 1 tot en met 5) en vonnis punt 12.67., pagina 95.

27 Een door het KLPD opgemaakt proces-verbaal van verhoor van getuige [G 99] van 25 augustus 2005, Aanvulling arrest, bewijsmiddel 25, pagina 37 (G99.1 - pagina 1045 tot en met 1047) en vonnis punt 12.70., pagina 97.

28 Een door het KLPD opgemaakt proces-verbaal van verhoor van getuige [G 98] van 30 augustus 2005, Aanvulling arrest, bewijsmiddel 26, pagina 38 (G98.1 - pagina 1031 tot en met 1035) en vonnis punt 12.71., pagina 98.

29 Een proces-verbaal van verhoor van getuige [G 109] op 4 oktober 2005 opgemaakt en ondertekend door mr. J.A. van Steen, rechter-commissaris belast met de behandeling van strafzaken in de rechtbank 's-Gravenhage en H. Elshof, griffier. Aanvulling arrest, bewijsmiddel 28, pagina 40 (G109.I - pagina 1474 tot en met 1479) en vonnis punt 12.73., pagina 99.

30 Een proces-verbaal van verhoor van getuige [G 110] op 5 oktober 2005 opgemaakt en ondertekend door mr. J.A. van Steen, rechter-commissaris belast met de behandeling van strafzaken in de rechtbank 's-Gravenhage en H. Elshof, griffier. Aanvulling arrest, bewijsmiddel 27, pagina 39 (G110.I - pagina 1480 tot en met 1486) en vonnis punt 12.72., pagina 98.

31 Een proces-verbaal van verhoor van getuige [G 67] op 2 oktober 2005 opgemaakt en ondertekend door mr. J.A. van Steen, rechter-commissaris belast met de behandeling van strafzaken in de rechtbank 's-Gravenhage en H. Elshof, griffier. Aanvulling arrest, bewijsmiddel 30, pagina 41 (G67.I - pagina 926 tot en met 929) en vonnis punt 12.75., pagina 99.

32 Een door het KLPD opgemaakt proces-verbaal van verhoor van getuige [G 68] van 30 april 2005, Aanvulling arrest, bewijsmiddel 32, pagina 43 (G68 - pagina 657 tot en met 659) en vonnis punt 12.78., pagina 101.

33 Een door het KLPD opgemaakt proces-verbaal van verhoor van getuige [G 13] van 19 oktober 2004, Aanvulling arrest, bewijsmiddel 35, pagina 46 (G13.1 - pagina 161 tot en met 165) en vonnis punt 12.81., pagina 103.

34 Een proces-verbaal van verhoor van getuigen [G 20], [G 58], [G 64], [G 65] en [G 71] in de zaak tegen [verdachte], op 24 september 2005, 25 september 2005, 27 september 2005 en 28 september 2005, opgemaakt en ondertekend

door mr. P. Oskam, rechter-commissaris belast met de behandeling van strafzaken in de rechtbank 's-Gravenhage, en F.A.M. Vreeswijk, griffier, welk proces-verbaal onder meer inhoudt de tegenover de rechter-commissaris voornoemd afgelegde verklaring van [G 58], Aanvulling arrest, bewijsmiddel 34, pagina 45 (G58.I - pagina 910 tot en met 915) en vonnis punt 12.80., pagina 102.

35 Een door het KLPD opgemaakt proces-verbaal van verhoor van getuige [G 65] van 4 mei 2005, Aanvulling arrest, bewijsmiddel 41, pagina 51 en 52 (G65 - pagina 644 tot en met 650) en vonnis punt 12.96., pagina 113.

36 Een door het KLPD opgemaakt proces-verbaal van verhoor van getuige [G 62] van 4 mei 2005, Aanvulling arrest, bewijsmiddel 43, pagina 53 (G62 - pagina 632 tot en met 637) en vonnis punt 12.98., pagina 114.

37 Een door het KLPD opgemaakt proces-verbaal van verhoor van getuige [G 63] van 4 mei 2005, Aanvulling arrest, bewijsmiddel 44, pagina 54 (G63 - pagina 638 tot en met 640) en vonnis punt 12.99., pagina 114 .

38 Een door het KLPD opgemaakt proces-verbaal van verhoor van getuige [G 71] van 1 mei 2005, Aanvulling arrest, bewijsmiddel 47, pagina 57 (G71 - pagina 665 tot en met 666) en vonnis punt 12.103., pagina 116.

39 Een door het KLPD opgemaakt proces-verbaal van verhoor van getuige [G 69] van 1 mei 2005, vonnis punt 12.102., pagina 116 (G69 - pagina 660 tot en met 662),.

40 De verklaring van [GI] afgelegd ter terechtzitting in hoger beroep bij het gerechtshof te 's-Gravenhage op 4 april 2006 (rechtbank leest: 4 april 2007), bewijsmiddel 69 Aanvulling arrest, pagina 108.

41 Proces-verbaalnummer: 200710160900.4419, op 27 november 2007 op ambtseed opgemaakt en ondertekend door [[]], inspecteur van politie, als financieel rechercheur werkzaam bij het Korps landelijke politiediensten, Dienst Nationale Recherche, Unit Midden Nederland, resultaatgebied Internationale misdrijven, pagina 9 en 10.

42 Pagina 10 en 11.